

Autorské riešenia

Test aj obidve praktické úlohy sú pripravené na 90 minút. Max. počet bodov za test je 90 a za obe praktické úlohy je max. počet 50 bodov. Úspešný riešiteľ musí mať nad 50 % bodov.

Praktická úloha č. 1
Autor: Bc. Jaroslav Ferenc
Recenzia doc. Mgr. Miroslava Slaninová, PhD.

Teoreticko-praktická časť - Praktická úloha č. 1

Téma: Molekulárna biológia – Expresia génov u prokaryotov

1) Do nasledujúcej tabuľky opíšte výsledné hodnoty spektrofotometrických meraní

použitý induktor	laktóza	ignóza
OD ₆₀₀ 10x zriedenej kultúry		
A ₄₂₀		
A ₅₅₀		

Za každú nameranú hodnotu 2 body (hodnoty OD budú dodané).

..... **Spolu 8 bodov**

2) Aby ste mohli porovnať aktivitu β -galaktozidázy vo vašich vzorkách, potrebujete ju teraz vyjadriť v tzv. Millerových jednotkách (MU). Aktivita sa vypočíta podľa vzorca:

$$MU = 1000 \times \frac{A_{420} - (1,75 \cdot A_{550})}{t \cdot v \cdot OD_{600}}$$

Dosaďte do vzorca výsledky meraní (OD₆₀₀ pre pôvodnú kultúru, nie pre zriedenú), čas reakcie v minútach (t) a objem kultúry v reakcii (100 μ l) v mililitroch (v). Vypočítajte aktivitu β -galaktozidázy v Millerových jednotkách a výsledky uveďte ako celé čísla.

Aktivita β -Gal v kultúre indukovanej laktózou bola _____ MU

Aktivita β -Gal v kultúre indukovanej ignózou bola _____ MU

Za každú správne vypočítanú hodnotu 3 body.

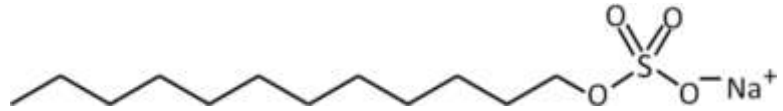
Ak druhá vypočítaná hodnota (ignóza) spadá do rozmedzia 1/3 – 2/3 prvej vypočítanej

hodnoty, pripočítajú sa ďalšie 3 body. Hodnotia sa aj samotné výsledky, keďže kultúra indukovaná fiktívnou ignózou bude rovnaká kultúra ako v prvom prípade, iba zriedená na polovicu.

..... **Spolu 9 bodov**

3) Na základe získaných výsledkov napíšte, či je ignóza pri indukcii *lac* operónu účinnejšia ako laktóza a svoju odpoveď vysvetlite

Nie je účinnejšia (2 body) pretože nameraná aktivita β -galaktozidázy

je priamo úmerná intenzite expresie, ktorá bola v prípade ignózy nižšia (3 body)

..... **Spolu 5 bodov**

Doplňujúce úlohy

4) Enzým β -galaktozidáza sa vyskytuje vo vnútri buniek. Aby sme mohli merať jej aktivitu, potrebujeme bunky rozrušiť a zabezpečiť, že sa proteín dostane do reakčnej zmesi. Roztok detergentu SDS (dodecylsírán sodný), ktorý ste k reakčnej zmesi pridávali má práve takúto úlohu. Na obrázku nižšie vidíte štruktúru SDS. Pokúste sa vysvetliť, prečo dokáže SDS rozrušiť bunkové membrány.

Pretože molekuly SDS sa svojimi vlastnosťami podobajú lipidom v membráne / sú amfipatické a dokážu ju rozrušiť prostredníctvom interakcií s nimi.

..... **5 bodov**

5) Laktózový operón je príkladom transkripčnej regulácie génovej expresie, čiže systému, pri ktorom sa o vytvorení / nevytvorení proteínu rozhoduje už na úrovni zapínania a vypínania transkripcie génu, ktorý ho kóduje. Okrem toho však bunky využívajú aj iné typy regulácie, napríklad degradáciu už transkribovanej mRNA, znemožnenie translácie mRNA, či degradáciu proteínu až po translácii. Napíšte a vysvetlite, ktorý zo štyroch spomenutých regulačných mechanizmov je pre bunky najmenej nákladný z hľadiska energie a zdrojov, ktoré musia využiť.

Regulácia na úrovni transkripcie (3 body), pretože v ostatných prípadoch musí bunky najskôr vyrobiť príslušné molekuly a až potom ich degraduje, na čo využije viac energie a zdrojov ako keď zastaví expresiu už v prvom kroku (4 body)..... Spolu 7 bodov

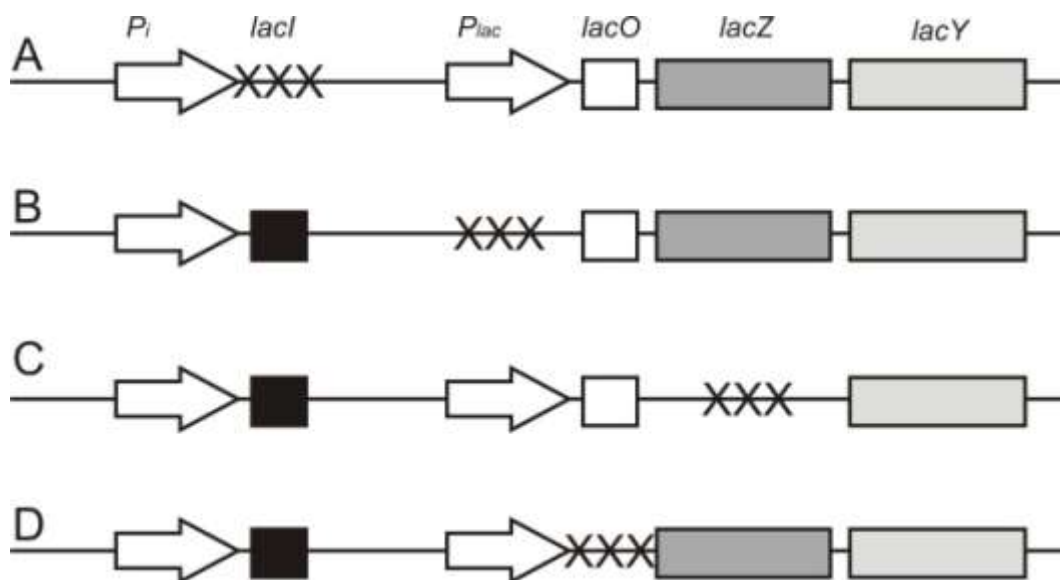
6) Je zaujímavé, že minimálna expresia génov *lac* operónu prebieha aj v neprítomnosti laktózy. Vedeli by ste vysvetliť, aký význam má tento jav? Pomôcka - na to, aby sa laktóza naviazala na represor, musí sa dostať do bunky

Bunka musí mať minimálne množstvo permeázy na to, aby sa laktóza dostala do bunky (3 body), inak by nebola schopná odpovedať na jej prítomnosť médiu (3 body).

..... **Spolu 6 bodov.**

7) Jedna z možností ako študovať funkciu jednotlivých sekvencií v genóme je príprava delečných

mutantov, ktorým konkrétne sekvencie chýbajú. Pripravili ste štyroch delečných mutantov (A - D), pričom každému z nich chýba niektorá iná súčasť lac operónu. Keď ste ich ďalej analyzovali, zistili ste, že niektoré z nich produkujú veľké množstvá β -galaktozidázy aj bez prítomnosti laktózy. Tiež ste medzi nimi našli také, ktoré β -galaktozidázu neprodukujú ani keď im do média pridáte laktózu. Určte, ako sa budú správať jednotlivé mutantny a vysvetlite svoje tvrdenie. Na obrázku nižšie sú deletované úseky označené krížikmi.

Mutant A, D (1 bod každé) produkujú β -galaktozidázu aj bez prítomnosti laktózy, pretože: **nevytvárajú represor, resp. represor sa nemôže viazať na operátor, čiže nedochádza k zastaveniu transkripcie v neprítomnosti laktózy (3 body)**

Mutant B, C (1 bod každé) neprodukujú β -galaktozidázu ani v prítomnosti laktózy, pretože: **nemajú gén kódujúci β -galaktozidázu, alebo im chýba promótor. V prítomnosti laktózy teda buď vôbec nedochádza k transkripcii, resp. mRNA neobsahuje informáciu pre vytvorenie proteínu. (3 body)**

.....**Spolu 10 bodov**

Celkovo za úlohu: 50 bodov

Použitá literatúra:

- Campbell, N. A., Reece, J. B. (2006). Biologie. 1. vyd. Brno. Computer press
- Sadava, D., Hillis, D., Heller, C., Berenbaum, M. (2011). Life – The Science of Biology. 9. vyd. Sunderland. Sinauer Associates
- <http://rothlab.ucdavis.edu/protocols/beta-galactosidase-3.html>

Teoreticko-praktická časť – Praktická úloha č. 2
 Autor: Mgr. Katarína Juríková
 Recenzia: prof. RNDr. Peter Fedor, PhD.

1.

A. strečok (<i>Hypoderma</i>)	F. blcha (<i>Pulex</i>)
B. motolica (<i>Fasciola</i>)	G. ploštica (<i>Cimex</i>)
C. mrľa (<i>Enterobius</i>)	H. hlísta (<i>Ascaris</i>)
D. pásomnička (<i>Echinococcus</i>)	I. svalovec (<i>Trichinella</i>)
E. voš (<i>Pediculus</i>)	J. vlasovec (<i>Wuchereria</i>)

Za úlohu 1: 20 bodov (2 body za každý správne určený organizmus).

2.a) pre prehľadnosť iba ✓, všade inde má byť X.

	Hemolymfa	Vzdušnice	Scolex	Hermafroditizmus	Prísavky	Radula	Hemoglobín	Osifikovaný endoskelet	Uzatvorená obehová sústava
<i>Hypoderma</i>	✓	✓							
<i>Pulex</i>	✓	✓							
<i>Pediculus</i>	✓	✓							
<i>Cimex</i>	✓	✓							
<i>Echinococcus</i>			✓	✓	✓				
<i>Fasciola</i>				✓	✓				
<i>Trichinella</i>									
<i>Wuchereria</i>									
<i>Enterobius</i>									
<i>Ascaris</i>									

Za úlohu 2a: 6,5 boda, za každú správne priradenú vlastnosť 0,5 b. Za každú zle priradenú vlastnosť -0,5 b, minimálne 0 b. za celú úlohu.

b)

ploskavce (*Plathelminthes*): *Echinococcus*, *Fasciola*
 hlístovce (*Nematoda*): *Trichinella*, *Wuchereria*, *Enterobius*, *Ascaris*
 článkonožce (*Arthropoda*): *Hypoderma*, *Pulex*, *Pediculus*, *Cimex*

Za úlohu 2b: 5 bodov, za každý správne zaradený organizmus 0,5 b.

3. a) B

Za úlohu 3a: 0,5 bodu.

b) Jednou z kľúčových funkcií mitochondrií je oxidatívna fosforylácia, teda získavanie energie z cukrov za pomoci kyslíka ako konečného akceptora elektrónov (bunkové dýchanie). V anaeróbnom prostredí čreva *Giardia* nemôže získavať energiu z cukrov aeróbnym spôsobom, pretože tam nie je kyslík.

Za úlohu 3b: 2 body (1 bod za funkciu mitochondrií, 1 bod za logické vysvetlenie (nemusi byť identické s autorským)).

4. a) Medzihostiteľ môže sprostredkovať efektívnejšie rozširovanie medzi konečnými hostiteľmi.

Za úlohu 4a: 1 bod za logické vysvetlenie (nemusi byť identické s autorským).

b) malárievec (*Plasmodium*), uznané budú aj iné správne odpovede, napr. konkrétne vírusy (horúčka dengue)

Za úlohu 4b: 1 bod.

c) Pohlavné rozmnožovanie je charakterizované splynutím haploidných štádií a tvorbou zygoty. Jeho hlavnou výhodou je zvýšenie variability, ktorá parazitom umožňuje lepšie sa adaptovať na hostiteľa.

Za úlohu 4c: 2 body (1 bod za charakteristiku pohlavného rozmnožovania, 1 bod za logické vysvetlenie výhody, nemusí byť identické s autorským).

5. a) C

Za úlohu 5a: 1 bod.

b) D, E

Za úlohu 5b: 1 bod, 0,5 b za každú správnu odpoveď.

c) V prípade Rh- ľudí sa výsledok potvrdil – nákaza toxoplazmou zvyšuje reakčný čas. V prípade Rh+ ľudí sa ukázalo, že záleží na tom, či ide o heterozygota alebo dominantného homozygota. V prípade homozygotov DD je výsledok opačný ako v predchádzajúcom experimente, v prípade heterozygotov sa potvrdilo, že toxoplazma-pozitívni ľudia majú znížený reakčný čas oproti nenakazeným.

Za úlohu 5c: 2 body.

d) Podľa výsledkov v grafoch by Rh pozitivita mohla pre človeka predstavovať výhodu pri nákaze toxoplazmou, prípadne inými parazitmi. V tomto konkrétnom prípade majú heterozygoti selektívnu výhodu pri nákaze, pretože ich reakčný čas sa na rozdiel od oboch homozygotov nezvyšuje, ale naopak, znižuje. Vďaka zvýšenej fitness heterozygotov sa tak alela D udržiava v populácii.

Za úlohu 5d: 3 body.

e)

A) 1, 3, 6, 7, 9

Za úlohu 5eA: 1 bod.

B) Dvojice *Microphallus* – kreveta, *Apatemon* – býčko, *Deretrema* – kreveta, *Stegodexamene* – býčko, *Telogastr* – býčko. Vysvetlením je, že parazity spravidla manipulujú správaním medzihostiteľa, ktorý je korisťou ďalšieho hostiteľa – spôsobujú, že sa dá ľahšie chytiť.

Za úlohu 5eB: 3 body, 1 bod za správne vymenovanie, 2 body za vysvetlenie. Uznaná bude každá logická odpoveď.

C) Konzumáciou vajíčok parazita uvoľnených s trusom definitívneho hostiteľa.

Za úlohu 5eC: 1 bod za logické vysvetlenie.

**Spolu za praktickú úlohu:
bodov**

50

Zdroje obrázkov:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/40/Ox_Warble-fly.png

http://www.uq.edu.au/School_Science_Lessons/9.37.1.GIF

<http://rowdy.msudenver.edu/~churchcy/BIO3270/Images/Nematodes/Enterobius.jpg>

http://www.isradiology.org/tropical_diseases/tmcr/chapter3/large3/03-004B.jpg

http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Male_human_head_lice_%284900867458%29.jpg

<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/f0/HookeFlea01.jpg>

<http://luirig.altervista.org/cpm/albums/brehm10/00366.jpg>

<http://rowdy.msudenver.edu/~churchcy/BIO3270/Images/Nematodes/Trichinella.jpg>

http://www.phsource.us/PH/PARA/Chapter_7_files/image033.gif

Literárne zdroje:

Poulin, R. (2013): Parasite manipulation of host personality and behavioural syndromes, *J. Exp. Biol.* 216, 18-26.

Novotná, M. a kol. (2008): Toxoplasma and reaction time: role of toxoplasmosis in the origin, preservation and geographical distribution of Rh blood group polymorphism, *Parasitology* 135:1253-1261

	A	B	C	D	E	Body
1.	x	x				2
2.		x				2
3.			x			2
4.	x	x				2
5.					x	2
6.		x				3
7.	x	x	x	x		2
8.		x	x			3
9.	x	x	x	x		2
10.		x		x		2
11.		x	x			3
12.	a: auxín+kys.abscisová, b: auxín+cytokín, c:cytokín+kys. abscisová					3
13.			x			2
14.				x		2
15.	N	N	A	N		2
16.	x	x				2
17.	A-sa zníži, B-sa zvýši, C-sa zníži, D-sa zníži, E- sa nezmení, F- sa zvýši					3
18.	2	1	3	Musia byť všetky dobre		3
19.		x				2
20.	I.C, II.B					2
21.				x		2
22.		x	x			2
23.	x	x	x			1,5
24.		x	x			2
25.	s najväčšou pravdepodobnosťou nesie plazmid okrem rezistencie na antibiotikum aj iné gény, ktoré sú stále potrebné v danom prostredí a celkovo plazmid zvyšuje fitness populácie					3
26.	vzhľadom na intenzívny rast resp. metamorfózu organizmu nevyhnutná výrazne zvýšená transkripcia a produkcia proteínov					2
27.	x	x		x		3
28.	x		x			2
29.	1-C, 2-A,3-D,4-F					2
30.	A: protein-RNA, B: protein-protein, C: DNA-protein					1,5
31.		x	x			2
32.	x	x	x	x		2
33.	x					2
34.	A - r stratégia, B - K stratégia Odôvodnenie: r stratégovia sa často vyskytujú v prostrediach s nestabilnými podmienkami, kde schopnosť kompetície nezaručuje prežitie; K stratégia sa často objavuje vo veľmi hustých populáciách, kde je málo zdrojov a produkovať veľké množstvo potomkov je nevyhodné					3
35.	I. B, II. A, III. nedá sa určiť					3
36.			x			2
37.		x				2
38.		x				2
39.	2,3	1	4			3
40.				x		2
Spolu						90

Autori testu: doc. Mgr. Miroslava Slaninová, PhD., Mgr. Katarína Juríková, Bc. Jaroslav Ferenc, Mgr. Tomáš Augustín, Silvia Hnátová, Mgr. Zuzana Dzirbíková, PhD., Mgr. Filip Červenák, Nikola Čanigová,

Recenzia: prof. RNDr. Peter Fedor, PhD., RNDr. Zuzana Dzirbíková, PhD.

Test zostavil: doc. Mgr. Miroslava Slaninová, PhD.

Redakčná úprava: doc. Mgr. Miroslava Slaninová, PhD.

Praktická úloha č. 1.

Autor: Bc. Jaroslav Ferenc

Recenzia: doc. Mgr. Miroslava Slaninová, PhD.

Praktická úloha č.2.

Autor: Mgr. Katarína Juríková

Recenzia: prof. RNDr. Peter Fedor, PhD.

Slovenská komisia Biologickej olympiády

Vydal: IUVENTA Slovenský inštitút mládeže, Bratislava 2015